

Zapada, kao i o unutarnjim „neprijateljima“ koje se povezuje sa 17. sjednicom predsjedništva SKJ-a. Naime, u tom je razdoblju Titu podnesen izvještaj o obavještajnim koracima koje su poduzimale države Istoka i Zapada da bi izvidjele situaciju u Jugoslaviji, ali i o aktivnostima koje su poduzimali unutarnji neprijatelji. Zbog toga je Tito inzistirao na posebnom sastanku gdje će se isti izvještaj podnijeti predsjednicima partija i republičkih skupština te dežurnoj osobi u Izvršnom birou SKJ-a.

Posljednje poglavlje „Sto godina života“ (554–559) obuhvaća crtice i događaje iz života Ivana Miškovića. Ponajprije je iznio misli o događajima koji su ga od rođenja kroz život poticali da se razvije u osobu kakva je danas. Zatim opisuje svoju ulogu u ratu, ženidbu u teškim ratnim uvjetima, rođenje djece i njihovo školovanje te smrt žene i dvoje djece. Kao najzanimljiviji dio, ali ujedno najkritičniji dio života izdvaja 1974., kada je dobio ukaz o umirovljenju te opisuje kako ga je odbio, sve uz podršku obitelji. Na kraju su knjige od pomoći čitateljima „Imensko kazalo“ (560–577) te popis izvora i literature (578).

Luka Tidić

9. istarski povijesni biennale, Emotio, affectus, sensus...: o osjećajima u povijesti na jadranskom prostoru, zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Poreču od 23. do 25. svibnja 2019., urednice Marija Mogorović Crljenko i Elena Uljančić, Poreč: Zavičajni muzej Poreštine – Museo del territorio parentino / Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli / Državni arhiv u Pazinu, 2021., 205 str.

Istarski povijesni biennale je međunarodni znanstveni skup koji se održava u Poreču od 2003. u organizaciji Zavičajnoga muzeja Poreštine, Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli i Državnoga arhiva u Pazinu. Skup se bavi proučavanjem povijesti svakodnevice, odnosno istraživanjem tema koje su manje zastupljene u historiografiji. Tako su se u središtu proučavanja pronašli brojni „mali ljudi“ – posrednici među društvenim skupinama, djeca, obrtnici, trgovci – te raznovrsne teme, poput prehrane i blagovanja, kulture stanovanja, životinja kroz povijest te vjerovanja i pobožnosti na jadranskom prostoru. Znanstveni odbor skupa čine Miroslav Bertoša, Neven Budak, Lia De Luca, Danijela

Doblanović Šuran, Jakov Jelinčić, Dean Krmac, Ivan Matejčić, Robert Matijašić, Darja Mihelič, Marija Mogorović Crljenko, Mirela Mrak, Elena Poropat Pustijanac, Claudio Povalo, Tajana Ujčić i Elena Uljančić.

Emotio, affectus, sensus...: o osjećajima u povijesti na jadranskom prostoru naziv je 9. sveska zbornika radova *Istarskoga povijesnog biennalea*, a riječ je o znanstvenom skupu održanom u Zavičajnom muzeju Poreštine od 23. do 25. svibnja 2019. godine. Zbornik je po prvi put predstavljen *online*, odnosno posredstvom platforme *Zoom*, na otvorenju novoga skupa 20. svibnja 2021., a predstavili su ga Gaetano Benčić, Ivan Jurković i Marija Mogorović Crljenko. Glavne urednice zbornika su Marija Mogorović Crljenko i Elena Uljančić, a osim njih uredništvo zbornika čine Gaetano Benčić, Danijela Doblanović Šuran, Davor Munda i Elena Poropat Pustijanac, dok su recenzenti Ivan Jurković i Dean Krmac. Zbornik sadrži 11 radova znanstvenika i znanstvenika iz Hrvatske, Slovenije i Italije, odnosno šest radova na hrvatskom, dva na talijanskom, jedan na slovenskom i dva na engleskom jeziku.

Zbornik otvara rad Zrinke Blažević „Osjećaji u povijesti: koncepti, diskursi, prakse“ (9-19). U prvom dijelu („Osjećaji: konceptualna i diskurzivna povijest“) autorica daje pregled povijesti pojmova – primjerice *afekti*, *sentimenti*, *emocije* – koji su rabljeni u konceptualizaciji osjećaja od antike do danas. Istraženi su kroz filozofski i moralno-teološki koncept te u kontekstu suvremenoga psihološkoga diskursa. Drugi dio rada („Na raskrižju paradigmi: osjećaji u medicinskom opusu Đure Baglivija“) donosi primjenu u praksi u sklopu medicinske teorije papinskoga liječnika dubrovačkoga podrijetla Đure Baglivija (1668. – 1707.). Autorica je kroz primjer analizirala ulogu osjećaja u medicinskom znanju i primjenu terapijskih metoda ranonovovjekovnoga društva.

Slijedi rad Josipa Banića na engleskom jeziku „*Irato animo: Performing Anger in Late Medieval Istria*“ (20-61), u kojem proučava zajednice kasnosrednjovjekovne Istre pod vlašću Venecije kroz emociju gnjeva. Postavlja se pitanje je li gnjev bio osjećaj koji je negativan i treba ga prezirati ili je on bio dobar i poželjan u tadašnjem društvu. Prvi dio rada obrađuje teorijski, metodološki i konceptualni okvir na kojem se rad temelji te analizira poimanje gnjeva u srednjovjekovnom europskom društvu. Drugi dio donosi analizu više od stotine slučajeva sukoba u kojima se iščitava iskazivanje gnjeva, na temelju kojih autor dolazi do zaključka da je emocija gnjeva u istarskom kasnosrednjovjekovlju bila najvećim dijelom povezana s obranom osobne časti

i očuvanjem društvenoga poretka. Sama tadašnja mletačka vlast tu je emociju prešutno tolerirala, ako je ona bila *pravilno* izvedena u osobnim sukobima, iako ju nije nikad pravno definirala.

Jedini je rad na slovenskom jeziku „Nečedne razvade duhovščine severozahodne Istre (Piran, Trst, Izola: 13. do 16. stoletje)“ (62-79) Darje Mihelič. Služeći se raznom arhivskom gradom za sjeverozapadni dio Istre, odnosno za Piran, Trst, Kopar i Izolu, proučavala je razne osjećaje katoličkoga klera od 13. do 16. stoljeća. U središtu istraživanja postavlja osjećaje senzualnosti, požude i strasti, koji se za katolički kler smatraju nepodobnima i vrijednima prijekora. Proizlazi zaključak da je nemoralni život svećenstva u istarskim gradovima često odudarao od zaključaka ekumenskih koncila, a rad dodatno prikazuje kojim je načinima kler zaobilazio propisane norme.

Zoran Ladić donosi rad „Oporuke i osjećaji. O raznolikosti izričaja intimnih i grupnih emocija u istočnojadranskim oporukama razvijenog i kasnog srednjeg vijeka“ (80-113). Autor napominje kako je razdoblje od sredine 13. do kraja 15. stoljeća „osobito zahvalno za razmatranje raznih povijesnih procesa koji se mogu protumačiti i na temelju analize podataka zabilježenih u oporukama“. Vrijednost oporuka od 13. stoljeća nadalje povećava činjenica da su ih pisali stanovnici svih društvenih staleža istočnojadranskih komuna i oba spola, za razliku od prethodnih razdoblja kada su oporuke pisali samo pripadnici viših staleža. Slijedi analiza brojnih oporuka, brevijara oporuka i kodicila koje su sastavili oporučitelji s područja istočnojadranskih komuna razvijenoga i kasnoga srednjeg vijeka. Ladić proučava utjecaj kanonskoga i rimskoga prava te statutarne odredbe. Kroz oporuke čitatelj prolazi kroz cijeli spektar emocija ondašnjega društva, od straha za spas duše do iskaza ljubavi i brige prema primateljima. Autor također razmatra koje su osjećaje prema oporučiteljima iskazivali prijatelji, obitelj ili poslovni partneri te jesu li nastojali utjecati na zapisivanje i volju oporučitelja.

„*Mal d'amore* – Unrequited Love in Medieval Chivalric Romance“ (114-128) rad je Kosane Jovanović. Autorica analizira temu neuzvrćene ljubavi koja se pojavljuje u viteškim romanima, odnosno istraživanje temelji na priči o Elaine, djevi od Astolata. Uspoređuje sličnosti i razlike između talijanske i francuske inačice te priče iz 13. stoljeća. U središtu proučavanja su teme koje su ključne u srednjovjekovnim viteškim romanima: neuzvrćena ljubav, smrt i posljedice prouzročene emocijama koje dovode do destabilizacije društvenoga poretka.

Slijedi rad Marije Mogorović Crljenko „Ljubav, bol, strah, sram...: Istarski ranonovovjekovni bračni procesi kao izvor za povijest emocija“ (129-143). Autorica se koristila građom koja se čuva u Biskupijskom arhivu u Poreču, analizirajući emocije koje se mogu iščitati u istarskim ranonovovjekovnim bračnim procesima, ali također proučava procese koji su vođeni zbog otmica žena za brak, život u konkubinatu te dozvole za brak. Obraduje pojedinačno osjećaj ljubavi, bol i strah, strah i sram te završava sa strahom od nestašice partnera, navodeći brojne primjere iz kojih se mogu neizravno iščitati obrađene emocije. Također propituje termine kojima su se emocije izricale te uspoređuje sličnosti i razlike s današnjim dobom.

Claudio Povolo donosi rad „Invito a casa Covacich. Un rito di umiliazione nell’Istria del Seicento“ (144-166), studiju slučaja događaja koji se odigrao u Roču 1618. godine. Riječ je o javnom ismijavanju i degradaciji nekolicine svećenika, iz čega proizlaze kao glavni osjećaji sram i poniženje. Autor donosi prijepis izvora u kojima upoznajemo protagoniste onoga vremena, ali i povijest svakodnevice toga istarskog kraja. Slijedi analiza emocija koje se iščitavaju kroz javno ismijavanje, obranu i osudu, a kao posljedica proizlaze prvenstveno osjećaji srama i poniženja. U radu se detaljno analiziraju i pojedinci koji se pojavljuju, ali i gledanje tadašnjih vlasti na cijeli slučaj.

Rad Matije Drandića „Emocije u pastoralnoj vizitaciji pulskog biskupa Alojzija Marcella 1658./1659.“ (167-174) želi prikazati kako su pastoralne vizitacije također dobar povijesni izvor iz kojega se mogu iščitati i proučavati emocije. Nakon uvodnoga dijela u kojemu iznosi s kojim se problemima susreće proučavajući osjećaje, donosi teoriju i metodologiju kojom se one mogu analizirati, navodeći kako će se služiti Jasperovom taksonomijom koja emocije rangira u pet različitih skupina. Autor upozorava na oprez pri proučavanju emocija kroz prošlost jer one ne moraju odgovarati današnjem značenju. Slijedi kratak pregled Istre i Pulske biskupije u 17. stoljeću, a zatim se prelazi na analizu pastoralne vizitacije. Autor iz izvora iščitava brojne emocije, od sablazni i gađenja koje se najčešće javljaju, do prijezira, ljubomore, zavisti, sramote, ponosa, ljutnje i ostalih osjećaja, navodeći konkretne primjere za njih.

Caterina Caverzan u radu „L’ingiuria anonima: il rettore veneziano e il reato di *libello famoso*“ (175-187) donosi procese ponižavanja pojedinaca u Istri i Dalmaciji koji su nanosili uvrede predstavnicima Mletačke Republike tijekom 16. stoljeća. U središtu proučavanja je deset slučajeva koji se odnose na istarsko i dalmatinsko područje, a bili su pod nadležnošću Vijeća deseto-

rice. Također se proučavaju osjećaji koji se javljaju među pukom zbog provedenih procesa.

„Trgovanje emocijama: samoubojstva u istarskom novinskom diskursu za talijanske međuratne uprave (1918. – 1940.)“ (188-195) rad je Milana Radoševića u kojem, proučavajući hrvatske i talijanske novine u međuratnom razdoblju, autor donosi medijski diskurs na temu samoubojstva u Istarskoj provinciji. U središtu istraživanja postavlja se tema suicida, ali i slične teme kao što su ubojstva, krađe, nasilja, koje su zauzimale značajno mjesto u tadašnjem tisku. To se može iščitati iz opsežnih i detaljnih medijskih izvještaja istarskoga međuraća. Nakon uvodnoga dijela i pregleda hrvatskoga i talijanskoga međuratnog novinarstva s tematikom samoubojstva, autor donosi primjere i razne emocije koje se mogu iščitati iz novinskih izvještaja kroz nesretnu i neuzvraćenu ljubav, obiteljske razmirice, nemoć i financijske probleme, neizlječive bolesti i sumnjive slučajeve (samo)ubojstva. Za kraj autor donosi preokret u novinskom izvještavanju o samoubojstvima u Istri koji se dogodio za vrijeme fašističkoga režima, koji će tu temu cenzurirati i izbjegavati.

Željko Dugac autor je posljednjega članka u zborniku „Transferi ljudi i povijesti emocija: jadranski migranti u međuratnom Zagrebu“ (196-202). Analizirao je izvore arhivskih fondova sestara pomoćnica, koje su djelovale tridesetih godina 20. stoljeća, te tadašnje novinske članke. Na temelju izvora iščitava i donosi emocije koje se javljaju među siromašnim stanovništvom, koje je u međuratnom razdoblju dolazilo u Zagreb u potrazi za boljim uvjetima života. Došljaci su dolazili – kako se tada govorilo – iz „pasivnih krajeva“, a autor stavlja naglasak na pridošlice s jadranskoga područja. Pomoć je u prvom redu bila upućena onim najpotrebitijim skupinama u društvu: djeci, siročadi, maloljetnicima, trudnicama, starijim osobama, ostavljenim ženama s djecom... Kroz razne tužne sudbine pojedinaca mogu se iščitati njihove emocije, težnje i nadanja, ali s druge strane i emocije koje su se javljale u sestrama te tako djelovale na njihovo ponašanje i rad.

Zbornik završava popisom autora koji su sudjelovali u njegovu kreiranju (205).

Bijenale je ponovno udružio znanstvenike i znanstvenice iz Hrvatske, Slovenije i Italije koji su kroz razne segmente proučili povijest svakodnevnice istražujući emocije. Pred čitateljem se otvara cijeli spektar osjećaja koji se mogu iščitati iz raznih događaja u kojima su protagonisti bili vlastodršci,

svećenici, pripadnici viših slojeva, ali u još većem omjeru „mali ljudi“ skriveni u povijesnim vrelima. Razne emocije mogle su se izravno iščitati iz izvora, ali su brojne i one koje su bile skrivene i trebalo ih je razaznati „između redaka“. Autori se koriste raznim teorijama i metodologijama u svojim proučavanjima, pazeći na značenje određene emocije nekad i danas. Radovi obuhvaćaju razdoblje od srednjega vijeka do suvremene povijesti te obiluju raznolikom arhivskom građom s jadranskoga prostora.

Monika Zuprić

***Histria archaeologica*, sv. 51/2020, Pula 2021., 276 str.**

Novi, 51. svezak časopisa *Histria archaeologica* donosi na 276 stranica četiri izvorna znanstvena rada, dva prethodna priopćenja – *novitates* te jedan stručni rad. Svi su radovi dvojno recenzirani, recenzenti su iz Hrvatske i inozemstva, a njihova su imena navedena u impresumu. Posloženi su kronološki, a s obzirom na to da u ovom broju nema ni jednoga rada prapovijesne tematike, prvi je iz antičkoga razdoblja, a zadnji predstavlja srednjovjekovne i novovjekovne nalaze.

Predmet su prvoga rada, „Poruke slavoluka Sergijevaca: od privatne heroizacije do objave carskog božanstva“ (5–63), kategoriziranoga kao izvorni znanstveni članak, figuralni prikazi Slavoluka Sergijevaca, njihova kompozicija i ikonografske poruke. Kako navodi autorica Alka Starac, epigrafski sadržaj i motivi funerarne simbolike ukazuju da je Slavoluk bio komemorativni spomenik u čast triju pokojnika i jedne žive žene. On ujedinjuje trijumf i apoteozu te svjedoči o transformaciji slavoluka u Augustovu razdoblju. Trijumfalna simbolika odnosi se na cara Augusta, njegov trostruki trijumf 29. pr. Kr. i povrat legijskih znakova od Parta. Naručiteljica Salvija Postuma uspješno je na Slavoluku prikazala ključne elemente carskoga kulta i trijumfa te odanost obitelji Sergijevaca caru Augustu i njegovoj politici. Prikazi na Slavoluku potvrđuju zakonitost vlasti koju je August naslijedio od božanskoga Julija Cezara, podrijetlo Julijevaca od Venere i božanski karakter samoga Augusta. Naatici su se nalazili kipovi trojice Sergijevaca i Salvije Postume te još jedan izgubljeni kip vjerojatno trijumfalnoga karaktera. Jedinствен odabir i kompozicija likovnih motiva